

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК37(477)(092)

Андріана Бойко

**ВПЛИВ ЛЬВІВСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ УЧИТЕЛЬСЬКОЇ СЕМІНАРІЇ
НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ КОСТЯНТИНИ МАЛИЦЬКОЇ**

У статті проаналізовано один із періодів життя українського педагога, дитячої письменниці Костянтини Малицької – навчання у Львівській державній учительській семінарії. Окреслено основні етапи становлення й розвитку цього навчального закладу. Досліджено вплив викладачів, освітнього середовища на становлення особистості Костянтини Іванівни, формування її поглядів та переконань.

Ключові слова: *Костянтина Малицька, учительська семінарія, навчання, формування особистості.*

Питання підготовки вчителів має свої багаті традиції й історію як у всесвітніх масштабах, так і в Україні зокрема. Цікавим є ретроспективний аналіз цього питання на теренах Галичини, де навчальні заклади для підготовки фахівців у галузі освіти пройшли складний шлях розвитку від т. зв. препаранд, учительських семінарій до училищ та коледжів. У контексті дослідження нас особливо цікавить період кінця ХІХ ст., так як саме тоді вчительську професію здобувала відома педагог, дитяча письменниця, громадська діячка Костянтина Іванівна Малицька, яка згодом сама виховала цілі покоління свідомих жінок-патріоток, борців за національну ідею. Серед її вихованок – січовички Олена Степанів, Гандзя Дмитерко та інші славні дочки України.

Питання становлення й розвитку закладів для підготовки вчителів у Галичині розкрито в працях М. Барни, Д. Герцюка, Т. Завгородньої, Б. Ступарика та інших. Постать К. Малицької, її літературну спадщину досліджували В. Качкан [1], З. Нагачевська [2], В. Полек [3], М. Якубовська та інші. Однак науковці здебільшого торкалися аналізу творів, громадської роботи Костянтини Іванівни, менше уваги приділяючи її власне педагогічній діяльності. Водночас К. Малицька має значні дидактично-методичні напрацювання, творче використання яких значно збагатило б сучасну освітньо-виховну теорію та практику. Її погляди, переконання особливо активно формувалися під час навчання в учительській семінарії у Львові, тому метою нашої статті є дослідження впливу цього навчального закладу на особистість Костянтини Малицької.

Перш ніж перейти до розкриття теми, оглянемо коротко історію створення й розвитку вчительської семінарії у Львові. Низка реформ освіти

в Галичині, а також недостача вчителів для початкових класів українських шкіл викликала необхідність створення закладу для підготовки фахівців освітньої сфери. Тому відповідно до Статуту, затвердженого у Відні Міністерством віросповідань і освіти Австрії та Розпорядження Крайової шкільної ради у Львові від 25. 02. 1871 року № 1740, у Львові засновано Державну жіночу учительську семінарію, яка знаходилася в урядовому будинку по вул. Скарбківська (тепер вул. Лесі Українки). У 1871 році у Львівській державній жіночій учительській семінарії розпочато підготовку вчителів для початкової школи, а з 1875 року в ній готують також вихователів дитячих дошкільних закладів. У 1933 році учительська семінарія була перейменована у педагогічний ліцей, в 1939 році ліцей реорганізовано в педшколу № 1, яка готувала вчителів I–IV класів, в 1946 року відкрито заочне відділення з цієї ж спеціальності. У 1948 році педшкола перейменована на Львівське педагогічне училище, на базі якого у 1999 році утворено Педагогічний коледж Львівського національного університету імені Івана Франка як структурний підрозділ на правах факультету. Сьогодні педагогічний коледж здійснює підготовку фахівців за сімома напрямками.

Багато з випускників стали відомими педагогами, культурними і громадськими діячами. Вчительську семінарію закінчила дружина М. Грушевського – Марія Вояківська, перекладач, громадська діячка жіночого і просвітницького руху; Уляна Кравченко, письменниця, громадська діячка; Степан Турчак і Іван Гамкало, диригенти симфонічного оркестру Київського національного театру опери і балету, народні артисти України; Андрій Кушніренко, головний диригент Буковинського ансамблю пісні і танцю, композитор, професор, завідувач кафедри Чернівецького національного університету; сестри Марія, Даниїла та Ніна Байко, вокальне тріо, народні артистки України, лауреати Національної премії імені Тараса Шевченка; І. Микитка, головний диригент Донецької філармонії; Марія Галій, солістка Львівського театру опери і балету, Заслужена артистка України; М. Дудчак, диригент Львівського театру опери і балету, Заслужений артист України, Оксана Білозір, загальнознана зірка української естради, Народна артистка України, професор; Ігор Білозір, композитор, Заслужений артист України та багато інших.

Цьому значно сприяли висококваліфіковані педагогічні кадри, які сумлінно і творчо працювали на ниві освіти. Викладачем української мови і літератури був письменник Осип Маковей; тут працювали знана педагог і громадська діячка Ольга Бачинська (Барвінська) та інші [4].

В 1887–1891 роках у Львівській державній жіночій учительській семінарії навчалася Костянтина Малицька. Її фаховий вибір був передбачуваним й очікуваним: у тогочасних умовах не було особливого вибору закладів для здобуття професії. Хоча ми більше схильні вважати,

що К. Малицька обрала свій фах не випадково, адже саме на цій стежі вона могла якнайбільше прислужитися своєму народові, шляхом освіти й просвіти виводити його на кращу дорогу життя. При катедрі святого Юра у Львові знаходилася багата бібліотека її свояка, старого каноніка о. А. Петрушевича, книгами з якої послуговувалася Костянтина. Саме там дівчина починає віршувати.

Навчаючись у Львівській учительській семінарії, попала К. Малицька «у сам осередок розбурханого в той час нашого громадянського й політичного освідомлення. Та стояла в ньому поміж двома течіями: с. Юром з дідом Антоном Петрушевичем і вулицею Вірменською з родиною вуйка Олександра Стефановича, завзятого народовця. В багатій бібліотеці діда поринала в історичній давнині, до чого й ціла обстановка мешкання зі старими портретами, фоліялами й ріжними викопалинами настроювала – але народовецькі впливи захоплювали... душу своєю свіжістю і зв'язками з далекою вимріяною з віршів Шевченка Україною» [5, с. 12].

На формування громадянської позиції майбутньої учительки вплинули й викладачі семінарії – яскраві постаті, непересічні особистості. Так, українську мову і літературу вчив Омелян Партицький, знаний педагог, відомий в Галичині і за її межами учений і видавець, автор низки педагогічних книг і статей. О. Партицький, незважаючи на урядові обмеження щодо освіти українських дітей, використовував усі можливості, що надавало тодішнє центральне австрійське законодавство, на користь національної справи: активно виступав за впровадження української мови в школах, здійснення реформ в інтересах українців, за підготовку вчителів української мови і літератури та видання українських шкільних підручників і навчальних посібників. Він був серед тих, хто взяв «на свої плечі» тягар і в галузі журналістики, і в справі просвіти галичан задля закладення основ української національної культури [6].

Батько однієї з товаришок Костянтини, Олександр Барвінський, знаний політик і педагог, зініціював для семінаристок лекції з української історії, які читав їм у приміщенні товариства «Бесіда» [7]. Олександр Барвінський стояв у центрі життя Галицької України. Як провідний український освітньо-педагогічний діяч, посол до Віденського парламенту і Галицького сейму та член австрійської палати панів, а в 1918 році міністр освіти і віросповідань Західноукраїнської Народної Республіки, перший голова реформованого Товариства ім. Шевченка у Львові, історик і дослідник української літератури, засновник «Руської історичної бібліотеки» і видавець україномовних шкільних підручників та інших видань, видатний публіцист і організатор українського громадського життя, О. Барвінський був одним із провідних українських діячів останньої чверті ХІХ – першої чверті ХХ століття. Важливо згадати, що він перший в Галичині почав уживати у виданнях назву «український» побіч тоді

загально прийнятої назви «руський», і це сприяло кристалізації концепції одного народу: галицьких і наддніпрянських українців. О. Барвінський був одним із перших діячів соборницького спрямування й тісно співпрацював з провідними діячами наддніпрянської України – В. Антоновичем, М. Грушевським, О. Кониським, П. Кулішем, М. Лисенком, І. Нечуєм-Левицьким, Т. Рильським, М. Старицьким та іншими видатними діячами з Великої України і Буковини. Згодом К. Малицька співпрацюватиме з ним у багатьох культурно-освітніх справах.

Варто зазначити, що демократизація політичного устрою Австрійської держави у 60-х роках ХІХ століття сприяла зміцненню зв'язків Галичини з Наддніпрянською Україною. У зв'язку з утисками українського культурного життя в межах Російської імперії (Валуєвський циркуляр 1863 року, Емський указ 1867 року) майже вся українська періодика 70–90-х років ХІХ століття зосередилася в Галичині. Частина часописів мала вузькорегіональний характер, інші ж набули загальноукраїнського значення, містили твори як західноукраїнських, так і східноукраїнських авторів. Це насамперед такі львівські журнали, як «Правда» (1867–1898), «Зоря», «Літературно-науковий Вісник», «Записки Наукового товариства імені Шевченка» та інші, якими зачитувалася молода семінаристка.

Надзвичайно тепло відгукується К. Малицька про львівську газету «Діло», названу так на протигагу «Слову», та її редакторів: Володимира Барвінського, що в перші роки працював безплатно задля піднесення значущості газети, та Івана Белея, чесного й працьовитого робітника. Одного разу Костянтина навіть запізнилася на заняття, чекаючи приходу газети, щоби дізнатися про наслідки дискусії в соймі між послом Окуневським та польським шляхтичем Розвадовським. Згодом К. Малицька друкуватиме в «Ділі» власні статті і в сутичці з москвофілами сама відчує, «яким переважним чинником у житті нації й одиниці є своя преса» [5, с. 12].

Роки, проведені педагогом у Львові, були багатими на знакові події: боротьба за український університет, голодування студентів, криваві вибори 1908 року під егідою Потоцького, акт М. Січинського, смерть А. Коцка, процес над 101 українським студентом. Ці та багато інших подій об'єктивно й неупереджено висвітлювало «Діло». Роботу жіночих товариств розкривала газета на окремо відведеній сторінці. Про що б не йшлося в публікаціях, завжди часопис стояв на національних засадах, «а всі щирі зриви серед нації находили в ньому живий відгук і розуміння» [5, с. 13].

Зі спогадів сучасників, публікацій у тогочасних газетах і журналах дізнаємося, що К. Малицька була м'якої та лагідної вдачі, однак пряма й безкомпромісна у принципово важливих для неї питаннях; дуже скромна і невибаглива в буденному житті, водночас невтомна у громадській, суспільній роботі. Надзвичайно працелюбна і наполеглива, вона величезні

вимоги ставила в першу чергу до себе. Про її життя й діяльність нами зібрано достатньо матеріалу, водночас видавалося дивним, що про таку непересічну особистість, чиї заслуги перед українським народом є величезними, написано відносно мало. Як виявилось, така неузгодженість зумовлюється гіперскромністю Костянтини Іванівни: вона не любила, щоби про неї писали, оскільки, за її переконанням, «вона лише обов'язок свій взглядом народа виповнює» [8]. На вівтар України склала воістину жертвовну працю, не жаліючи ні часу, ні здоров'я, причому вважала це нормою і такої ж самовіддачі вимагала від інших.

Учительську семінарію К. Малицька успішно закінчила з відзнакою. В 1893 році вона успішно склала кваліфікаційний іспит до шкіл народних, а в 1895 – іспит до вищих шкіл виділових з математики, фізики і науки природи. Після закінчення Львівської семінарії від 1891 до 1937 року К. Малицька учительює: спочатку в державних школах в Галичині (Єзупіль, Галич) від 1891–1903, а відтак на Буковині в Лужанах під Чернівцями (від 1903–1906). Потім аж до 1937 року працює як учителька в дівочій виділовій школі ім. Шевченка у Львові, що її утримувало Українське педагогічне товариство.

В часі першої світової війни у 1915 році вивезена царським урядом на Сибір, вела там народну школу в Красноярську (у 1919–1920 роках). Повернувшись у 1920 році до Львова, продовжує роботу в школі ім. Шевченка аж до виходу на пенсію в 1937 р.

Костянтина Іванівна прожила невсипуще, сповнене любові до свого народу життя. Всю себе присвятила школі, дітям, прищеплювала їм любов до рідної мови, історії, народних традицій. Тривалий час працювала вчителькою, директором школи, водночас є автором низки художні, публіцистичних, науково-популярних творів, які вміщувала у періодичних виданнях «Дзвінок», «Молода Україна», «Діло», «Комар», «Дзвінок», «Промінь», «Жіноча доля», «Світ дитини». Всюди, де б не працювала славна галичанка, вона зарекомендувала себе як самовіддана робітниця освітньої ниви, хороший фахівець, небайдужа людина, і велика заслуга в цьому саме Львівської учительської семінарії та викладачів, які там працювали.

Наступними напрямками досліджень можуть стати співпраця К. Малицької та О. Барвінського, спогади Костянтини Іванівни про роки свого навчання у Львівській учительській семінарії, освітньо-виховна діяльність викладачів семінарії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Качкан В. Костянтина Малицька // Качкан В. Нариси історії української культури в персоналіях (XIX–XX ст.) : навч. посібник-хрестоматія. – Коломия, 2005. – С. 259–267.
2. Нагачевська З. І. Костянтина Малицька: жінка в педагогіці, педагог у

- жіночому русі / З. І. Нагачевська // Обрії. – 2002. – № 1. – С. 18–28.
3. Полек В. «За віру й свободу»: До 120-річчя від дня народження Костянтини Малицької / В. Полек // Галичина. – 1992. – 30 травня.
 4. Педагогічний коледж Львівського національного університету імені Івана Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pedagogicalcollege.lviv.ua. – Назва з екрану.
 5. Малицька К. Доріжкою спогадів / К. І. Малицька // Діло. – 1938. – Ч. 9 (14 січня). – С. 12–13.
 6. Пастушенко О. Педагогічна спадщина Омеляна Партицького / О. В. Пастушенко // Джерела. – Івано-Франківськ. – 2002. – № 3–4. – С. 3–6.
 7. Барвінський Олександр. Спомини з мого життя / упор. А. Шацька, О. Федорук ; ред. Л. Винар, І. Гирич. – К. : Смолоскип, 2004. – 528 с.
 8. Кабаровська С. Коротенький огляд визначніших наших жінок, працюючих на педагогічній ниві. Константина Малицька / С. Кабаровська // Наш світ : Альманах «Жіночої Долі» з додатком календаря на рік 1928. – Коломия, 1927. – С. 112.